

СОЦІАЛЬНІ РИЗИКИ У СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ: ЗАГАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ У РОЗВИТКУ ТА ФІНАНСОВІ ДЖЕРЕЛА ПОКРИТТЯ

канд.е.наук, викладач Великсар Тетяна Ігорівна

Одеський національний економічний університет

Україна

Система соціального захисту населення є важливою й необхідною складовою будь-якої економічної системи. Таке значення обумовлено роллю держави у виконанні функцій захисту своїх громадян при настанні несприятливих подій, пов'язаних з погіршенням матеріального стану і здоров'я населення, а також підтримці достатнього рівня життєдіяльності. Разом із тим, на сьогоднішній день, державні органи соціального захисту в Україні не спроможні у повній мірі здійснити підтримку і надати допомогу населенню при настанні всіх соціальних ризиків, адже це вимагає створення значного фінансового ресурсу, тобто відповідного фінансового забезпечення. Тому державою, з урахуванням фінансової спроможності, визначаються найбільш суттєві, характерні соціальні ризики, від яких надається захист.

Існуючі підходи до визначення переліку соціальних ризиків знаходять своє відображення у законодавчих (у тому числі міжнародних) документах, наукових дослідженнях та ін. Але потреби суспільства у захисті зростають більш швидкими темпами, а власне ризики не тільки збільшуються у кількісному виразі, а й набувають нових видів. Об'єктивна необхідність у фінансуванні захисту населення вимагає від урядів більш швидкого реагування на сучасні виклики, що зумовлює необхідність поглиблення дослідження соціальних процесів та пошуку додаткових джерел фінансового забезпечення соціального захисту населення.

Проведений аналіз наукової літератури дозволив дійти висновку, що існують різні думки вітчизняних та зарубіжних вчених щодо сутності та складу

соціальних ризиків. Разом з тим більшість дослідників вважає, що соціальні ризики передбачають небезпеку погіршення матеріального становища в результаті втрати заробітку чи з інших причин.

Важливою складовою дослідження загальних тенденцій у розвитку соціальних ризиків є розробка відповідної їх класифікації (поділу ризиків на певні види за визначеними критеріями), ознаки якої дозволять з'ясувати особливості формування фінансового забезпечення з подолання наслідків таких ризиків.

У науковій літературі вітчизняні вчені класифікують соціальні ризики за такими критеріями: «спосіб державного забезпечення», «типовість причини їх виникнення», «сфера виникнення», «вплив системи соціального захисту на ризик», «об'єктивність природи ризику», «організаційно-правові форми соціального захисту» [1, с. 410; 2, с. 51-52; 3; 4, с. 279-280; 5, с. 26, 6]. Проведений аналіз видів ризиків, що виокремлюються авторами за тим чи іншим критерієм, та розкриття їхньої сутності доводить, вони одні і ті самі ризики відносять до того чи іншого типу. Погоджуємося з думкою Болотіної Н. Б., яка стверджує, що види соціальних ризиків залежать від соціально-економічного середовища, у якому знаходиться людина [2, с. 51–52]. Чинники, що породжують їх виникнення, змінюються з розвитком людства. Безпосередня мінімізація цих чинників дасть змогу зменшити видатки держави на соціальний захист та поліпшити фінансове забезпечення системи соціального захисту населення кожної країни.

Сучасні тенденції розвитку життєдіяльності призводять до розширення чинників, що виступають причиною виокремлення нових соціальних ризиків. Перелік таких чинників у контексті тенденцій постіндустріалізму виділив дослідник Кірнос І. О. Автором було виокремлені зокрема чинники: масове працевлаштування жінок, нестабільність сімей, поява нових професій, нові форми зайнятості, демографічні тенденції, розвиток технологій, глобалізація [7, с. 92]. До переліку чинників, що є причиною виникнення соціальних ризиків, визначених вченим, вважаємо за необхідне додати такий чинник, як поширення

інформаційних технологій, які теж можуть привести до виникнення соціальних ризиків, пов'язаних з погіршенням здоров'я (інтернет-залежність), соціальних ризиків, пов'язаних з втратою доходу (інтернет-шахрайство).

Ще однією тенденцією у постіндустріальному суспільстві є погіршення екологічного становища. Тому до переліку соціальних ризиків, вважаємо, можна віднести підвищення рівня захворюваності в районах екологічних небезпек. Виокремлені соціальні ризики мають бути обов'язково враховані при наданні соціального захисту, що вимагає формування фінансового забезпечення.

Узагальнюючи підходи до класифікації соціальних ризиків, вважаємо, що їх можна згрупувати у дві групи: 1) соціальні ризики, які пов'язані з погіршенням (ускладненням, особливим станом) здоров'я, наприклад хвороба, інвалідність, вагітність та інші; 2) соціальні ризики, пов'язані з погіршенням матеріального стану населення, наприклад безробіття, низький дохід (нижче встановленого прожиткового мінімуму), смерть годувальника, внаслідок чого погіршується матеріальний стан, утримання дітей та інші [8, с. 27]. Такий підхід до класифікації соціальних ризиків дозволив згрупувати джерела фінансового забезпечення, які наведені у таблиці 1.

Таблиця 1

Джерела фінансового забезпечення системи соціального захисту населення України

І група ризиків	соціальні ризики, пов'язані з погіршенням стану здоров'я
види ризику	інвалідність внаслідок загального захворювання та екологічних катастроф, участь у АТО, хвороба, вагітність, травмування на виробництві та професійні захворювання та ін.
II група ризиків	соціальні ризики, пов'язані з погіршенням матеріального стану
види ризику	самотність громадян похилого віку, сирітство, втрата батьківського піклування, низький дохід, народження дитини, втрата годувальника, що приймав участь у АТО, техногенні катастрофи, стихійні лиха, безробіття, смерть годувальника внаслідок нещасного випадку на виробництві, смерть застрахованої особи.
джерела фінансових ресурсів	кошти бюджету держави, кошти благодійних, волонтерських організацій, індивідуальних волонтерів кошти підприємств, кошти фондів соціального страхування, страхових компаній.

Джерело: авторська розробка

Отже, наявність у суспільстві соціальних ризиків, які мають тенденцію до розширення як за кількістю, так і за масштабом негативної дії і не можуть бути

передбачені заздалегідь вимагає дослідження сучасних тенденцій їх розвитку та запропоноване їх групування дає змогу систематизувати джерела фінансового забезпечення системи соціального захисту населення України.

Список використаних джерел:

1. Топішко Н. П. Соціальні ризики як чинник регулювання системи соціального захисту населення. Наукові записки. Серія «Економіка». 2009. № 11. С. 401-411.
2. Болотіна Н. Б. Право соціального захисту України: навч. посіб, 2-ге вид., перероб. і доп. К.: Знання, 2008. 663 с.
3. Ермасов С. В., Ермасова Н. Б. Страхование : учебник для бакалавров, 5-е изд., перераб. и доп. М.: Издательство Юрайт, 2015. 791 с.
4. Горемикіна Ю. В. Соціальний захист в Україні: первинні та вторинні соціальні ризики людського розвитку. Соціально-трудова відносина: теорія і практика. 2017. № 2. С. 276-286.
5. Мачульская Е. Е. Право социального обеспечения: учебник для бакалавров, 3-е изд., перераб. и доп. М.: Издательство Юрайт; ИД Юрайт, 2014. 587 с.
6. Синчук С. М. Теорія соціального ризику за правом соціального забезпечення. Право України. 2003. № 3. С. 55-59.
7. Кірнос І. О. Систематизація нових соціальних ризиків у контексті переходу до постіндустріального суспільства. Вісник національного університету «Львівська політехніка». 2011. № 706. С. 88-93.
8. Великсар Т. І., Баранова В. Г. Домінанти реформування системи фінансового забезпечення соціального захисту населення України. Науковий вісник ОНЕУ. 2018. № 3. С. 20-34.